

«РАСЛЫЙМ»

Татарстан Республикасы

Мәгариф һәм фән

министры

_____ **И.Г. Һадиуллин**

«__» _____ **2022 нче ел**

**Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының
татар төркемнәрендә укучылар өчен 2023 нче елда
туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру
материалларының үзенчәлекләре
(спецификация)**

**Спецификация
контрольных измерительных материалов для проведения в 2023
году государственной итоговой аттестации (ГИА)
по родному (татарскому) языку
для учащихся-татар школ с русским языком обучения**

разработан федеральным государственным автономным образовательным учреждением
высшего образования
«КАЗАНСКИЙ (ПРИВОЛЖСКИЙ) ФЕДЕРАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

подготовлен государственным бюджетным учреждением
«РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ЦЕНТР МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ»

утвержден **МИНИСТЕРСТВОМ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН**

**Рус телендә гомуми белем бирү оешмаларының
татар укучылары өчен 2023 нче елда
туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру
материалларының үзенчәлекләре
(спецификация)**

1. Төп дәүләт имтиханын уздыру материалларының максаты

Төп дәүләт имтиханы (ТДИ) дәүләт йомгаклау аттестациясе формасын тәшкил итә. Укучыларның төп гомуми белем бирү программаларын үзләштерү нәтижәләренә федераль дәүләт белем бирү стандарты таләпләренә туры килүен билгеләү максатыннан гамәлгә ашырыла. Әлеге максаттан стандартлаштырылган биремнәрдән гыйбарәт тикшерү материаллары тәкъдим ителә.

2. Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материаллары эчтәлеген билгели торган документ

Бердәм республика тестын үткөрү материаллары түбәндәге документка нигезләнәп эшләнә:

Примерная образовательная программа учебного предмета «Родной (татарский) язык» для 5-9 классов основного общего образования / Разработчики: Шакурова М.М., Гиниятуллина Л.М. // <https://fgosreestr.ru/uploads/files/a06e46d81b9325ebbf8e3178d534dbb.pdf>

3. Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материалларының төзелешен эшләү, эчтәлегенә мәгълүматлар сайлау

Норматив документлар, илебез мәгарифе традицияләре һәм дәүләт йомгаклау аттестациясе максатлары, белем бирү сыйфатын бәяләү өлкәсендәге заманча тенденцияләр имтихан модели структурасын булдыру, эчтәлекне сайлауның концептуаль алымнарын билгелиләр.

Туган (татар) тел буенча төп дәүләт имтиханы моделен төзүдә төп концептуаль алымнар түбәндәгеләр:

- әлеге модель кысаларында түбәндәге компетенция төрләрен тикшерүне үз эченә алган компетентлы якин килү алымы:

- лингвистик компетенцияне, ягъни тел материалы белән эшлэгәндә, лингвистик белемнәрне куллана алуны тикшерә;

- тел компетенциясен, ягъни укучыларның тел нормаларын (лексик, грамматик, стилистик, орфографик, пунктуацион) үтәү белән бәйле осталыклары һәм күнекмәләрен тикшерә;

- коммуникатив компетенцияне, ягъни укучыларның сөйләм эшчәнлегенә төрле төрләренә ия булуын, чит сөйләмне кабул итә алуын тикшерә;

- мәдәни компетенцияне, ягъни телнең милли мәдәниятне белдерү формасы булуын, тел белән халык тарихы бәйләнешен, татар теленә

милли-мәдәни үзенчәлеген аңлауны һәм үз фикерен белдерә алуын тикшерә;

- имтихан бирүченең тел һәм сөйләм күнекмәләрен бәяләү бердәмлегендә чагыла торган гомуми якын килү алымы;

- коммуникатив якын килү алымы. Аның нигезен мәктәпне тәмамлаучының коммуникатив практикасының тотрыклылыгын һәм уңышлы булуын тәмин иткән коммуникатив белемнәрнең формалашуын тикшерә торган биремнәр системасы тәшкил итә;

- когнитив алым. Биремнәрнең чагыштыру, анализ, синтез, абстракция, гомумиләштерү, классификация, конкретлаштыру, билгеле бер закончалыкларны һәм кагыйдәләрне билгеләү кебек универсаль гамәлләрне тормышка ашыру сәләтен тикшерүгә юнәлгәнлеге белән бәйле;

- шәхси якын килү алымы. Имтихан моделенең чыгарылыш укучыларының мөмкинлекләренә, ихтыяжларына юнәлгәнлеген, имтихан тапшыручыларның әзерлек дәрәжәләренә һәм интеллектуаль мөмкинлекләренә жайлашуын күз алдында тоту.

Туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материаллары сайлап алу мөмкинлеген истә тотып төзелгән: укучы ике сочинениенең берсен сайлап алып яза.

Күрсәтелгән алымнар үзара бәйле һәм бер-берсен тулыландыралар.

Аерым биремнәрне һәм тестны гомумән бәяләү системасы педагогик үлчәүләр теориясе һәм практикасы таләпләрен һәм туган (татар) телне укыту традицияләрен истә тотып эшләнгән.

4. Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материалларының төзелеше һәм эчтәлеге

Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материалларының һәр варианты ике бүлектән гыйбарәт һәм формасы, катлаулылык дәрәжәсе белән аерылып торган 8 биремне үз эченә ала.

1 нче бүлек (1–7) – кыска җаваплы биремнәр.

Имтихан эшендә кыска җаваплы биремнәрнең түбәндәге төрләре тәкъдим ителде:

- мөстәкыйль формалаштырылган кыска җаваплы биремнәр;

- тәкъдим ителгән җаваплар арасынан дөресен сайлап язуга корылган биремнәр.

2 нче бүлек (8) – укылган текст нигезендә үз фикеренне белдерә алуны тикшерүгә юнәлдерелгән киңәйтелгән җаваплы ачык типтагы бирем.

Биремнәрнең чагылышы 1 нче таблицада бирелә.

Биремнәрнең чагылышы

1 нче таблица

Эшнең өлешләре	Биремнәрнең саны	Башлангыч (максималь) иң югары балл	Биремнәрнең төрләре (типлары)
1 нче бүлек	7 (1-7 нче биремнәр)	14	Кыска җавап бирүне таләп иткән биремнәр
2 нче бүлек	1 (8 нче бирем)	9	Киңәйтелгән җавап таләп иткән биремнәр
2 нче бүлек		Грамоталылык һәм сөйләм төгәлләге өчен 10 балл	
Барлығы	8	33	

5. Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материалларын эчтәлекләре һәм эш төрләренә нигезләнеп бүлү

“Туган (татар) тел” предметының төп бүлекләрендәге биремнәрнең бүленеше

2 нче таблица

Бүлекләр	Биремнәр саны	Иң югары башлангыч балл	33 баллга тигез булган иң югары башлангыч баллдан биремнәрнең әлегә кисәге өчен куела торган иң югары башлангыч балл проценты
Синтаксис	2	4	12
Сөйләм	2	12	36
Пунктуация	1	2	6
Орфография	1	2	6
Татар сөйләменең матурлыгы	1	2	6
Лексика	1	1	3

Грамоталылык һәм сөйләм төгәллеге	2 нче бүлек	10	31
Барлығы	8	33	100

Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру материаллары тел материалын бирү ысуллары ягыннан бик төрле (3 нче таблица). Укучы текст эчендә кулланылган тел күренешләре белән эш итә; башлангыч текстта күтәрелгән проблемага, тасвирланган вакыйгага карата үз фикерен белдерә.

Тел материалы белән эшләү төрләре ягыннан биремнәрнең бүленеше

3 нче таблица

Тел материалы белән эш төрләре	Биремнәр саны	Иң югары башлангыч балл	33 баллга тигез булган иң югары башлангыч баллдан чыгарылган тел материалы белән эшләүнең төрләрен чагылдыра торган биремнәрне үтәгән өчен куелган иң югары балл проценты
Төрле анализлар ясау	7	14	42
Сочинение язу	1	9	27
Грамоталылык		10 (сочинение язу нигезендә)	31
Барлығы	8	33	100

6. Эшне башкару вакыты

Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру өчен, 3 сәгать 55 минут (235 минут) вакыт бирелә.

7. Өстәмә материаллар һәм жиһазлар

Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздырганда, орфографик сүзлектән файдаланырга рөхсәт ителә.

8. Аерым биремнәрне һәм эшне тулаем бәяләү системасы

1-7 нче биремнәрдә дәрәжә күрсәтелгән һәр җавап 1 балл белән бәяләнә. Җаваплар биремнәрне үтәү күрсәтмәсендәгечә язылган булса һәм дәрәжә җавап үрнәге белән тулысынча туры килсә, бирем дәрәжә үтәлгән дип

санала. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 нче биремнәрнең җавапларын язганда, символлар тәртибе әһәмиятле түгел.

1 нче бүлек биремнәрен дәрәс эшләгән укучы ала алган иң югары балл – 14.

2 нче бүлек биремнәнең җавабы махсус эшләнгән критерийлар буенча тикшерелә. Уңышлы башкарган укучыга куела торган иң югары балл – 9.

Укучының грамоталылыгын һәм язма сөйләмнәнең төгәллеген бәяләү сочинение тикшерү нигезендә башкарыла, 10 максималь балл куела.

9. Дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру шартлары (белгечләргә таләпләр)

Туган (татар) телдән дәүләт йомгаклау аттестациясе уздырыла торган аудиториягә филолог белгечләр кертелми. Имтиханны туган (татар) тел һәм әдәбиятны укуытмый торган педагог уздырырга тиеш.

Киңәйтелгән җавап бирүне таләп иткән биремнәренә дәрәсләген дәүләт йомгаклау аттестациясен уздыру буенча махсус әзерлек узган туган (татар) тел белгечләре тикшерә.